

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ

ОКСЕНЮК К. І.

УДК 330.341

Оксенюк К. І. Формування та розвиток регіональних інноваційних кластерів

У статті розглядаються питання формування та розвитку регіональних інноваційних кластерів. Автором розглянуто зарубіжний досвід використання кластерних моделей, пропонується технологія формування інноваційного кластера.

Ключові слова: кластер, інновація, інноваційний кластер, регіон.

Бібл.: 7.

Оксенюк Катерина Ігорівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки і підприємництва, Луцький національний технічний університет (вул. Львівська, 75, Луцьк, Волинська обл., 43018, Україна)

E-mail: katia_okseniyk@mail.ru

УДК 330.341

Оксенюк Е. И. Формирование и развитие региональных инновационных кластеров

В статье рассматриваются вопросы формирования и развития региональных инновационных кластеров. Автором рассмотрен зарубежный опыт использования кластерных моделей, предлагается технология формирования инновационного кластера.

Ключевые слова: кластер, инновация, инновационный кластер, регион.

Библ.: 7.

Оксенюк Екатерина Игоревна – кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики и предпринимательства, Луцкий национальный технический университет (ул. Львовская, 75, Луцк, Волынская обл., 43018, Украина)

E-mail: katia_okseniyk@mail.ru

UDC 330.341

Oksenyuk Y. I. Forming and Development of Regional Innovative Clusters

The questions of forming and development of regional innovative clusters are examined in the article. Authors are consider foreign experience of the use of cluster models, technology of forming innovative a cluster is offered.

Key words: cluster, innovation, innovative cluster, region

Bibl.: 7.

Oksenyuk Yekaterina I. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Economics and Business, Lutsk National Technical University (vul. Lvivska, 75, Lutsk, Volynska obl., 43018, Ukraine)

E-mail: katia_okseniyk@mail.ru

У ринкових умовах довгострокове стійке економічне зростання пов'язують з переходом на інноваційний шлях розвитку, що характеризується використанням новітніх досягнень науки і техніки. Розвиток інформаційних технологій, біоінженерія, виробництво нових матеріалів, що лежать в основі кластерів, створюють умови для нововведень і змін практично у кожній галузі [1, с. 137].

Світова практика показує: території, на яких утворюються кластери, лідирують в економіці держави. А тому вони дедалі більше стають ключовим чинником формування інноваційного розвитку як у Європі, так і в усіх інших куточках планети. Так, Європа ще 2000 року прийняла рішення створити найконкурентнішу і найдинамічнішу в світі економіку знань, засновану на кластерах. Європарламент 2007 року затвердив «Кластерний маніфест». Діє також «Європейський кластерний меморандум».

На наш погляд, швидкість комерціалізації і впровадження знань і наукових досягнень у товар залежать від гнучких організаційних й управлінських форм інтеграції науки, освіти, виробництва і ринку. Саме такими формами можуть виступати інноваційні кластери. У зв'язку з цим, безумовно, викликає інтерес розгляд питань формування та розвитку регіональних інноваційних кластерів.

Проблеми й питання формування кластерів досліджували в своїх роботах провідні вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема, такі як О. Амоша, З. Варналій, М. Войнаренко, В. Геєць, К. Дудкіна, Д. Євтухін, Н. Маракій, А. Мигранян, В. Пономаренко, М. Портер, В. Савченко, С. Соколенко, М. Четирбок, І. Шпак, М. Ярошук та інші. Проте, у сучасній економічній літературі недостатньо уваги приділено питанням формування та розвитку регіональних інноваційних кластерів.

Цілі статті полягають у з'ясуванні особливостей формування та розвитку регіональних інноваційних кластерів.

В умовах посилення процесів глобалізації та міжрегіональної конкуренції одним із головних завдань є використання інновацій як основного фактора економічного зростання держави. До найефективніших засобів активізації інноваційної діяльності в національній економіці, як свідчить іноземний та вітчизняний досвід, відноситься кластерний підхід. М. Портер, професор Гарвардського університету, розробив і теоретично обґрунтував концепцію кластерного розвитку бізнесу. Беручи за основу класичні ознаки кластера за М. Портером [2], ми можемо говорити про кластер як групу географічно локалізованих взаємозалежних компаній, постачальників обладнання, комплектуючих, спеціалізованих послуг, інфраструктури, науково-дослідних інститутів, вишів та інших організацій, що взаємоповнюють один одного і підсилюють конкурентні переваги окремих компаній і кластера в цілому. Іншими словами, кластер – група організацій (компаній, підприємств, об'єктів інфраструктури, науково-дослідних інститутів, вишів тощо), пов'язаних відносинами територіальної близькості й функціональної залежності у сфері виробництва продукції, її реалізації й споживання ресурсів.

Вирішальний вплив на темпи розвитку національних економік має застосування таких інтеграційних ви-

робничих об'єднань, як партнерства, мережі, стратегічні альянси та найефективніші організаційні форми – інноваційні кластери [3], які є основою для більшості діючих національних інноваційних систем. Термін «інноваційні кластери» набув широкої популярності серед лідерів громадського та приватного секторів після появи проекту розвитку регіональних кластерів у США, що носив назву «Clusters of Innovation». Він добре відображає той факт, що компанії всього світу змушені конкурувати не тільки й не стільки за продуктивністю, скільки з точки зору здатності до інновацій [4]. Інноваційні кластери забезпечують взаємну узгодженість технологічних, економічних і значною мірою соціальних параметрів інноваційного зростання.

Основні типи та характеристики кластерів, що входять до класифікації Міжнародної конференції з інноваційної політики, наведено нижче [5]:

- ✦ *залежний, або усічений* – складається з ланок технологічно взаємопов'язаних підприємств, іноді розрізаних територіально. Діяльність цього кластера обмежена набором типових функцій (видобуток ресурсів, обробка, збагачення тощо). Застосовуються сучасні, але не передові технології, а нові технології надходять на виробництво у вигляді готового до негайного використання продукту;
- ✦ *галузевий* – група спільно працюючих компаній, що виготовляють типові продукти або послуги. Використання нових технологій обмежене сферою контролю якості та управління персоналом;
- ✦ *інноваційно-галузевий* – група спільно працюючих компаній, що виготовляють продукти або послуги, які потребують постійного оновлення, поліпшення якості, впровадження нових функціональних можливостей. Налагоджено постійні і стійкі зв'язки з науково-дослідними центрами, освітніми установами;
- ✦ *про-інноваційний* – це інноваційний кластер компаній, націлений на якнайшвидше придбання необхідних знань і технологій з метою поліпшення поточної конкурентоспроможності;
- ✦ *інноваційно орієнтований* – такий кластер компаній, що визначає промислову, інвестиційну та соціальну структуру регіону. Створює динамічні групи компаній, що використовують передові знання та технології, залучає талановиті трудові ресурси з усього світу, є споживачем і генератором венчурного капіталу, визначає і направляє наукові дослідження університетів та інших освітніх установ.

Наведена характеристика кластерів дає змогу зробити висновок, що інтенсивність інноваційної політики в різних кластерах неоднакова. Для створення національної інноваційної інфраструктури найбільш важливим є розвиток інноваційно-орієнтованих про-інноваційних кластерів [6].

Інноваційні кластери формуються на рівні регіону, де висока концентрація взаємопов'язаних галузей.

Перевагами кластерного підходу на регіональному рівні є такі аспекти функціонування економіки:

1) регіональні інноваційні кластери ґрунтуються на стійкій системі розповсюдження нових технологій, знань, продукції, тобто на так званій технологічній мережі, що має значну наукову базу;

2) підприємства кластера мають додаткові конкурентні переваги за рахунок можливості здійснювати внутрішню спеціалізацію та стандартизацію, мінімізувати витрати на впровадження інновацій;

3) важливою особливістю інноваційних кластерів є наявність у їх структурі гнучких підприємницьких структур – малих підприємств, які дозволяють формувати інноваційні точки зростання економіки регіону;

4) інноваційні кластери дуже важливі для розвитку малого підприємництва, оскільки вони забезпечують для малих фірм високий ступінь спеціалізації при обслуговуванні конкретної підприємницької ніші, оскільки при цьому полегшено доступ до капіталу промислового підприємства, а також активно здійснюється обмін ідеями та передача знань від спеціалістів до підприємців.

За певними стратегічними пріоритетними напрямками інноваційної діяльності функціонують такі кластери: «Енергетика сталого розвитку» (з центром у м. Київ); «Нові машини» (з центром у м. Дніпропетровськ); «Нові матеріали» (з центром у м. Харків); «Технології інформаційного суспільства» (з центром у м. Київ); «Біотехнології» (з центром у м. Львів); «Нові продукти харчування» (Київська область); «Транзитний потенціал України» (з центром у м. Одеса); «Нові технології природокористування» (з центром у м. Донецьк); «Новітні силові установки та двигуни» (з центром у м. Запоріжжя); «Інноваційна культура суспільства» (з центром у м. Київ, на базі Київського національного університету імені Т. Шевченка).

Варто також відмітити, що майже всі регіони України володіють досить високим потенціалом кластеризації. Проте для його ефективної реалізації необхідна не тільки зацікавленість підприємців, а й політична підтримка з боку органів державної влади усіх рівнів.

Світовий досвід свідчить, що формування кластерів – затратний процес, в якому приблизно половину фінансування бере на себе держава (за рахунок національного і регіональних бюджетів). Але це той випадок, коли витрачена гривня приносить в бюджет значно більше. Влада, проводячи кластерну промислову політику, набагато краще використовує потенціал окремих регіонів і територій, посилює партнерський діалог з бізнесом, диверсифікує регіональну економіку. Водночас зростає кількість платників податків і бази оподаткування, знижується залежність бюджету від окремих монопольних бізнес-формувань.

Формування інноваційного кластера регіону доцільно здійснювати у шість етапів [7]:

1. Виявлення перспективних видів продукції, що виробляються підприємствами регіону на основі аналізу їх частки у світовому, державному, регіональному виробництві.

2. Середньо- та довгострокове прогнозування динаміки цін і обсягів виробництва товарів і послуг, тобто вивчаються тенденції ринків за відібраним переліком продукції.

3. Аналіз показників фінансової стійкості, ефективності функціонування підприємств, здатних створити ядро кластера (випуск перспективної продукції).

4. Аналіз наявності ресурсів (сировини, виробничих потужностей, фінансових, інформаційних та інтелектуальних ресурсів тощо) для розвитку кластера і можливостей їх забезпечення.

5. Аналіз забезпеченості потенційних кластерів відповідною інфраструктурою і можливості для створення відсутніх її елементів.

6. Виявлення рівня взаємодії потенційних учасників кластера (виробники, поставщики, наукові установи тощо) на основі анкетного опитування керівників перспективних підприємств.

ВИСНОВКИ

Для забезпечення розвитку та прискореного формування інноваційних кластерів необхідно:

1. Кабінету Міністрів України розробити програму розвитку інноваційних кластерів, в якій передбачити систему заохочення для учасників та відповідні додаткові пільги, за допомогою яких можна збільшити надходження прямих іноземних інвестицій, створити нові робочі місця і тим самим зменшити обсяги міграції молоді та кваліфікованої робочої сили.

2. Створити передумови для ефективного використання механізмів фінансової підтримки реалізації кластерної політики, що надається із коштів державного бюджету.

Отже, вивчення і аналіз теоретико-методологічних підходів, зарубіжного і вітчизняного досвіду дозволяє визначити технологію формування інноваційних кластерів у регіоні, яка передбачає, насамперед, аналіз не конкретних підприємств або галузей, які повинні входити до кластера, а спектра продукції та послуг, за якими регіон має конкурентні переваги. При цьому необхідно враховувати як масштаб, так і тип кластера (традиційний або інноваційний). Кінцевим результатом діяльності інноваційних кластерів є принципово нові технології і продукція. Його ядром є великі науково-дослідницькі установи, біля яких концентруються постачальники обладнання і матеріалів, а також підприємства, які виробляють інноваційну продукцію з використанням нових технологій, вироблених ядром кластера. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Федулова Л. І. Інноваційна економіка : Підручник / Л. І. Федулова. – К. : Либідь, 2006. – 480 с.
2. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер. – М. : Международные отношения, 1993. – 896 с.
3. Соколенко С. І. Кластер дає шанс // Урядовий кур'єр. – 2009. – № 18. – С. 5.
4. Хасанов Р. Х. Синергетический эффект кластера / Р. Х. Хасанов // Евразийский международный научно-аналитический журнал – 2009. – № 3 [Электронный ре-

сурс]. – Режим доступа : <http://www.m-economy.ru/art.php3?artid=26329>. – Назва з екрану. Khasanov R. Kh. Synergetics effect of cluster / Khasanov R.Kh. // Evraziyskiy mezhdunarodny nauchnoanaliticheskiy zhurnal – 2009. – №3. – URL: <http://www.m-economy.ru/art.php3?artid=26329>

5. Innovation Policy and Knowledge Management in the Learning Economy. Conference «Curitiba-2000» / BengtÅke Lundvall, Aalborg University, DK – URL: <http://in3.dem.ist.utl.pt/downloads/cur2000/papers/>

6. Варяниченко О. В. Формування інноваційних кластерів в Україні як інструмент розвитку та конкурентоздатності / О. В. Варяниченко // Науковий вісник НГУ. – 2011. – № 3. – С. 118 – 121.

7. Рибіна Л. О. Кластери як фактор підвищення інноваційності регіону / Л. О. Рибіна // Економічний простір. – 2009. – № 22/2. – С. 230 – 235.